

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Андрусич Ніна Олексіївна,
головний редактор видавництва
"Світич".

Бех Іван Дмитрович, доктор
психол. наук, дійсний член НАПН
України, директор Інституту проб-
лем виховання НАПН України.

**Беленька Ганна Володими-
рівна**, доктор пед. наук, професор,
Педагогічний інститут КУ ім. Бориса
Грінченка.

Богуш Алла Михайлівна,
доктор пед. наук, дійсний член
НАПН України, Південноукраїнсь-
кий НПУ ім. К. Д. Ушинського.

Гавриш Наталія Василівна,
доктор пед. наук, професор, ДВНЗ
"ПХДУ імені Григорія Сковороди".

**Єфименко Микола Микола-
йович**, доктор пед. наук, профе-
сор, Бердянський ДПУ.

Кононко Олена Леонтіївна,
доктор психол. наук, професор,
НДУ ім. Миколи Гоголя.

Ладивір Світлана Олексіївна,
канд. психол. наук, Інститут
психології ім. Г. С. Костюка НАПН
України.

**Низковська Олена Вікторів-
на**, наук. співроб., ДНУ "Інститут
модернізації змісту освіти" МОН
України.

**Піроженко Тамара Олександ-
рівна**, доктор психол. наук, Інсти-
тут психології ім. Г. С. Костюка
НАПН України.

**Смольникова Галина Вален-
тинівна**, канд. психол. наук, ІППО
КУ ім. Бориса Грінченка.

**Сухомлинська Ольга Васи-
лівна**, доктор пед. наук, дійсний
член НАПН України.

Тарасенко Галина Сергіївна,
доктор пед. наук, професор, Він-
ницький ДПУ ім. М. Коцюбинського.

Зміст

У фокусі: ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

Освітні новини

День дошкільця — 2018 с. 2 обкл.

Актуальні проблеми

Олена МАРТИНЧУК
Інклюзивна освіта: ідея, практика
і суспільна цінність 2

Психологія

Тетяна СКРИПНИК
Як підготувати дітей з аутизмом
до інклюзивної освіти 6

Управління і методична служба

Олена ІВАНЮК, Валентина БОБИР
Організація єдиного інклюзивного
освітнього простору
Досвід Святошинського району
міста Києва 10

Розвиток мовлення

Юлія РІБЦУН
Прудкі пальчики
Дидактична гра для дітей старшої
групи (з типовим розвитком
і з особливими освітніми
потребами) 16

Лосійник

Олександра ЛИБА
Лепбук за казками
В. Сухомлинського 20

ВКЛАДКА

Примірне положення
про команду психолого-педагогічного
супроводу дитини з особливими освітніми
потребами в закладі загальної середньої
та дошкільної освіти

Фізичний розвиток

**Наталія ГОРОБЧУК,
Олеся ПИЛЯВЕЦЬ,
Дар'я КОВАЛЬЧУК,
Інна ГЛУЩЕНКО**

Sky jumping для дошкільнят 21

Спритні козаки
Комплекс вправ на батутах
для дітей середньої групи 25

Робота з родиною

**Тетяна БАЗИЛІВСЬКА,
Оксана GERMANIYUK**
"Я розмалюю життя"
Тренінг з використання арт-терапії
для батьків дітей з особливими
освітніми потребами 26

Музика

Ольга БАРАБАШ
Ритм, музика і рух
плекають тіло й дух
Музично-ритмічне виховання
за системою Е. Жака-Далькроза 29
Музично-ритмічні ігри
для дітей середньої групи 30

Свята і розваги

**Вікторія ДОВЖЕНКО,
Ірина ДУБРОВІНА**
Піжамна вечірка
до дня Святого Миколая
Розвага для дітей різних
вікових груп 32

Дизайн
святкової зали

Осінні барви і дари
на святі дівтори с. 3 обкл.

..... Фотоконкурс "Наші діти"

На 1-й с. обкладинки: фото надіслала Вікторія Бородавка, ЗДО №85, м. Київ

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Щомісячний науково-методичний журнал
МОН України для педагогів і батьків

№ 10 (926), жовтень 2018
Виходить з 1911/1931 року

Головний редактор **Юлія Журлакова**

Редактори: **Ольга Мельник,
Тетяна Небесна**

Коректор **Ніна Любаченко**
Комп'ютерна верстка **Володимир Васильєв**

Свідоцтво про державну реєстрацію засобу масової
інформації: серія КВ № 6919 від 31.01.2003

Видруковано у друкарні ТОВ "Літера-Друк",
вул. Озерна, 6, оф. 122, Київ, 04209.

Свідоцтво ДК № 3689 від 28.01.2010 р.

Підписано до друку 12.10.2018. Формат 60x84 1/8.

Папір офсетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 3,72.

Умовн. фарб.-відб. 14,88. Обл.-видавн. арк. 5,5.

Наклад індексу 778 (загальний 6505). Зам. 180864.

Відповідальність за зміст рекламних матеріалів
несе рекламодавець

Адреса редакції:

04053, Київ-53, а/с 36.

E-mail: dv@dsvvit.com.ua

Тел.: (044) 486-11-19,

(044) 486-13-32 (т/ф),

(099) 376-35-36

© Видавництво "Світич", 2018

Забороняється копіювання або інше
відтворення матеріалів журналу

ЯК ПІДГОТУВАТИ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Тетяна СКРИПНИК,

д-р психол. наук, професор кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка

Одна з умов ефективної інклюзії — готовність фахівців, друга — відповідна підготовка дітей. З поданої статті ви дізнаєтесь, як допомогти дошкільнятам з розладами аутистичного спектра успішно розвиватися і впевнено почуватися в колективі однолітків.

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ АУТИЧНИХ ДІТЕЙ ДО ІНКЛЮЗІЇ

Інклюзія дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) часто відбувається з великими труднощами або й взагалі не відбувається. Причина, на наш погляд, полягає в тому, що цих дітей неправильно готують до освітнього процесу, а також не створюють для них відповідних та безперешкодних умов у закладах освіти.

Як готують зазвичай? Приватні фахівці, спеціалісти державних і недержавних центрів пропонують для дітей з РАС корекційно-розвивальну роботу у форматі індивідуальних занять, що спрямовані на засвоєння сенсорних еталонів (колір, форма, величина), розвиток мовлення та навичок навчання.

Чому треба змінити підхід? Діти з РАС здатні засвоїти ті чи інші (інколи досить великі) обсяги інформації, цифри, літери, графічні навички тощо. Але в колективі однолітків вони здебільшого не проявляють свою обізнаність, натомість часто не слухають вихователя, не сидять разом з групою, усамітнюються і роблять щось "за власним сценарієм", а якщо їм не дають бажаного, можуть улаштувати істеріку. Вони поведуться таким чином не тому, що "невиховані", а тому, що в них не сформовано підґрунтя для навчання і розвитку.

ОСОБЛИВОСТІ, ЯКІ ТРЕБА ВРАХОВУВАТИ

Діти з аутизмом народжуються дуже вразливими, гіперчутливими до стимулів довкілля, тому навколишнє середовище є для них стресогенним. Жодна людина не може жити в стресовому стані. Щоб упоратися зі стресом, ці діти несвідомо вибудовують захисні реакції, мета яких — захиститися від некерованого впливу довкілля.

Види захисних реакцій дітей з аутизмом

- Жорстка вибірковість уваги.
- Так звані аутоstimуляції (стереотипні дії, якими вони себе збуджують або заспокоюють).
- Високий рівень м'язового напруження (передусім на рівні груднини) як рефлекторна реакція на постійне стресогенне втручання.

М'язове напруження стає звичним тлом життєдіяльності дітей з аутизмом, перетворюється на м'язовий блок, своєрідний "панцир" — патологічний стереотип, який не дає їм змоги бачити предмети у їх розмаїтті та взаємозв'язках, сприймати і розуміти мовлення — власне, адаптуватися серед людей.

Допоки діти з аутизмом перебувають у своєму патологічному (напруженому) психофізіологічному стані, їх навчання і розвиток, *по-перше*, мінімально ефективні, *по-друге*, не відзначаються сталістю.

"Мінімально ефективні" означає, що ці діти, звісно, чогось навчатимуться, але їхні здобутки будуть мізерними порівняно з їхніми можливостями.

Під виразом "не відзначаються сталістю" маємо на увазі, що за наявності додаткового стресу, через вимушену перерву в навчанні або в період гормональної перебудови **ці діти можуть втратити все те, чого їх навчали**. Тому що у них немає фундаменту для розвитку, і засвоєні знання, вміння та навички не стають частиною цілісної системи.

Головна мета процесу підготовки дитини з аутизмом до освітнього середовища інклюзивного дитсадка – підвищення її адаптивних можливостей.

Ідеться про **два стратегічні напрями психолого-педагогічної допомоги:**

- 1) нормалізація психофізіологічного стану (подолання патологічного стереотипу) дитини з аутизмом;
- 2) становлення основ її соціально-емоційного інтелекту.

НОРМАЛІЗАЦІЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО СТАНУ

За влучним висловлюванням видатної дослідниці, ерготерапевта Джин Айрес, "фізична невпевненість у собі викликає емоційну тривогу". А ця тривога, своєю чергою, блокує наявні знання й уміння дитини та зумовлює її неадекватну, соціально небажану поведінку. Коли дитина не витримує емоційного навантаження, не здатна регулювати свій стан, вона верещить, підхоплюється з місця, падає на підлогу тощо.

Щоб освіта дитини з аутизмом була успішною, треба починати з фундаменту, з базових психомоторних структур, процесів та властивостей.

Малюка необхідно "зібрати", "натренувати", розкрити його ресурси, у прямому сенсі цього слова "поставити на ноги" — зробити так, щоб ноги набули функцію опори для тіла. Тільки тоді розвиватимуться такі якості, як витривалість, довільність, уважність, цілеспрямованість, здатність продуктивно навчатися й розвиватися разом з однолітками.

Приєм проплескування по м'язах.

(Це та наступні фото надані автором.
Інклюзивно-ресурсний центр
ГО "Маленький принц", м. Київ)

Завдання

- Вирівнювати м'язовий тонус дитини.
- Звільняти від напруження.
- Сприяти досягненню гравітаційної стійкості, статичної та динамічної рівноваги, узгодженої координації на рівні тіла.
- Розвивати силу дитини, її вправність, мобільність, "залученість", витривалість.

Нами зібрано та розроблено понад 40 вправ, прийомів та засобів впливу на психофізіологічний стан дитини на первинному, фундаментальному рівні розвитку. Серед них такі.

Способи позитивного впливу на психофізіологічний стан дитини

- **Проминання тіла** маляти.
- **Простукування по кісточках** (простукування пальцями по чолу дитини, вилицях, щелепах, ключицях, ліктьових кісточках, кісточках кисті (п'ясти)).
- **Проплескування по м'язах.**
- **Прийом "Посилення опори"** (натискання дорослим руками на стопи дитини так, щоб вони щільно притискалися до поверхні; натискання на коліна дитини (коли вона сидить) так, щоб вона відчувала свої стопи).
- **Масаж стоп** (з урахуванням основних принципів рефлексології).
- **Прийом "Дзиґа"** (перекручування дитини за руку по середній лінії: дитина стоїть перед педагогом; дорослий бере у свою праву руку праву руку дитини і закручує її так, щоб вона зробила оберт навколо своєї осі через праве плече).
- **Вправа "Ембріон"** (дитина сидить на сидниці, ноги зігнуті в колінах, а дорослий ззаду

Вправа за методикою В. Шерборн

охоплює її руками за коліна і перекачує з сідниць на стопи так, щоб дитина спиралася на них усією вагою. Пружинними рухами вниз (мовби натискаючи на м'ячик) педагог посилює тиск тіла дитини на стопи, щоб у неї з'явилося відчуття ніг як опори для тіла).

- ♦ Вправа **“Дзвоник”** (розгойдування тіла за непорушних стоп).
- ♦ **Відпрацювання якості рухів** під час виконання автоматизованих дій (повзання, лазіння, ходьба, біг, присідання, стрибки).
- ♦ Вправа **“Вивільнення”** (дитина виповзає з-під дорослого, який лежить упоперек її тіла, регулюючи силу тиску).
- ♦ Вправа **“Перевертання на підлозі”** у двох варіантах: 1-й — руки вздовж тіла, 2-й — руки підняті вгору.
- ♦ **Вправи за методом “Нейродинамічне моделювання руху”** (А. Смолянінов): спеціально організовані присідання, віджимання, вправи “Кошик”, “Скручування”.
- ♦ **Вправи за “Методом розвивального руху”** (В. Шерборн): взаємодія у парах, спрямована на усвідомлення свого тіла та його можливостей, тощо.

Аби дитина набула реальні відчуття себе на фізичному рівні, варто також використовувати **засоби з обтяжувачами**:

- ♦ спеціальний килимок, ковдру для щільного замотування (вправа “Мумія”) і переживання відчуття цілісності власного тіла;

Вправа “Перевертання на підлозі”

- ♦ жилет, манжети для тренування відчуття тягіння та зміщення точки опори;
- ♦ балансири, зокрема підвісні;
- ♦ сенсорні доріжки;
- ♦ масажери;
- ♦ спеціальні щітки для ретельної обробки всього тіла дитини, досягнення її тактильної інтеграції;
- ♦ стілець на одній ніжці (відпрацювання гравітаційної стійкості) тощо.

Насправді жодні вправа, прийом чи засіб не є панацеєю і обов'язковими для застосування. Головне завдання фахівців і батьків — продумування певної стратегії корекційно-розвивальної роботи, цілеспрямованої послідовності тих чи інших занять.

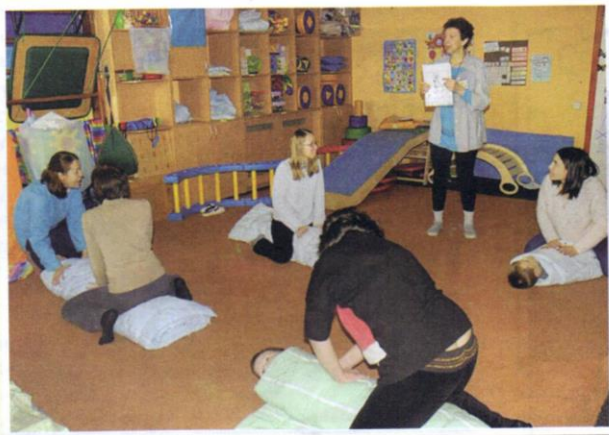
Для цього дорослі мають відповісти собі на такі три запитання:

1. Над чим ми працюємо?
2. Чи це є найактуальнішою потребою дитини сьогодні?
3. Як наші зусилля щодо розвитку тих чи інших базових якостей, процесів чи властивостей підходять інші педагоги та батьки?

Останнє питання дуже важливе з огляду на те, що діти з аутизмом не переносять набуте в нові умови. Тому з самого початку слід орієнтуватися на відпрацювання всіх важливих моментів у різних умовах, зокрема в процесі життєдіяльності.

Орієнтири в корекційно-розвивальній роботі

- ♦ **Партнерство** між фахівцями, з одного боку, та між фахівцями

Вправа “Мумія”

і батьками, з іншого, що сприяє узгодженій праці у напрямі становлення сенсорної інтеграції дитини і набуття нею таких бажаних якостей, як мобільність, витривалість, вправність, розмаїття проявів, пластичність.

- ♦ **Принцип нарощування**, завдяки якому відбувається розкриття можливостей дошкільника та розвиток його здатності до нових видів діяльності.
- ♦ **Стимуляція дитини до активних дій**, набуття нею звички докладати зусилля, старатися.

Тут ми виходимо з ідеї, яку коротко можна сформулювати так: "Розвиток — це долаття перешкод". Якщо тіло рухається активно, мозок посилає рухові команди, тоді наявний внутрішній зворотний зв'язок, і в дитини розвивається відчуття і розуміння проявів свого тіла, його можливостей. У результаті вона набуває таку необхідну для подальшого розвитку впевненість у собі на фізичному рівні.

СТАНОВЛЕННЯ ОСНОВ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Окрім перетворень на базовому сенсомоторному рівні, дитина з аутизмом потребує позитивних змін у соціальному розвитку.

Головна проблема цих дітей — **стійкий дефіцит соціальної взаємодії**: через особливості свого розвитку вони не орієнтуються на людину, не відгукуються, не наслідують, не жаліються, не діляться радістю, не тішаться, коли їм приділяють увагу, пропонують разом погратися чи почитати книжку.

Завдання

- ♦ Сформувати у дитини з аутизмом толерантність до інших людей.
- ♦ Сприяти набуттю нею позитивного досвіду перебування серед однолітків.
- ♦ Взаємодіяти з дитиною так, аби вона зрозуміла, що з іншою людиною їй бути краще, ніж без неї.

Розв'язанню таких завдань сприятимуть фахівці та батьки, які самі перебувають у гармонійному емоційному стані (уважні, розкуті, емоційно теплі); вимогливі й послідовні у своїх педагогічних прагненнях; уміють взаємодіяти з дитиною, спираючись на її інтереси та сильні сторони, здатні підхоплювати її діяльність, обігрувати її прояви; створюють умови, за яких дитина набуває досвід взаємодії під їхнім керівництвом — спочатку з кимось одним, а потім і з іншими дітьми у мікрогрупі.

Тут хочемо наголосити: соціальні якості в дитини з аутизмом (як і в будь-якої іншої) не можуть розвиватися тільки у взаємодії "дитина — дорослий",

тобто в тому форматі, який найчастіше застосовують для занять з аутичними дітьми.

Соціальні якості розвиваються у дітей тільки в колективі однолітків!

Це означає, що як тільки в дитини з аутизмом формується здатність бути поряд з іншою дитиною, її необхідно **вводити спочатку в пару, потім у трійки, мікрогрупи** і відпрацьовувати її здатність бачити інших людей, чути їх, відчувати, діяти по черзі, ділитися предметами/іграшками, продуктивно взаємодіяти.

На заняттях, які проводить практичний психолог, крім аутичної, має бути присутня ще хоча б одна дитина (**а у психолога має бути помічник**: помічник вихователя, асистент дитини, вчитель-логопед або корекційний педагог). При цьому завдання асистента аутичної дитини — спрямовувати її увагу на іншу дитину та на психолога як ведучого.

Як обрати дитину в пару до аутичної? Вихователь може підказати або психолог, перебуваючи у групі, побачити, хто з дітей більше симпатизує дитині з аутизмом або кому симпатизує вона. І на початку пара може складатися з цих дітей. Але зважаючи, що діти з аутизмом схильні до консерватизму, умови занять і учасників треба змінювати, аби такі малята набували здатність продуктивно діяти в різних умовах та з різними дітьми.

В узгодженій співпраці різнопрофільні фахівці спроможні успішно розвинути здатність аутичної дитини зважати на інших малят, цікавитися ними і проявляти себе в соціально прийнятні способи.

За умови послідовної роботи аутична дитина починає звикати до присутності біля себе інших людей, проявляти прихильність до зацікавленого в ній доброзичливого дорослого, цінувати час, проведений разом.

Підготовка дитини до освітнього процесу — один з трьох найважливіших складників успішної інклюзивної освіти. Ще два — це *підготовка освітнього середовища та налагодження цілеспрямованої діяльності команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти. Цим темам буде присвячено наші наступні статті.* ■

Щоб не пропустити важливі публікації, **передплатіть "Дошкільне виховання" на 2019 рік!**
Найвигідніше це зробити на сайті jmil.com.ua/peredplata

